

SAKSFRAMLEGG

Til:
Universitetsstyret

Møtedato:
09.02.2017

Sak:

Etablering av Den internasjonale Mohn-prisen for fremragende forskning relatert til Nordområdene ("Mohn-prisen")

Innstilling til vedtak:

1. *Den internasjonale Mohn-prisen for fremragende forskning relatert til Nordområdene ("Mohn-prisen")* etableres i samarbeid mellom Academia Borealis Nordnorsk Vitenskapsakademi (NNVA), Tromsø forskningsstiftelse (TFS) og UiT Norges arktiske universitet (UiT).
2. Første utdeling skjer i forbindelse med UiTs 50-årsjubileum - dvs. i 2018.
3. Statutter for Mohn-prisen vedtas som foreslått i vedlegg til dette saksfremlegget.

Sammendrag:

- *Den internasjonale Mohn-prisen for fremragende forskning relatert til Nordområdene ("Mohn-prisen")* opprettes i samarbeid mellom Academia Borealis Nordnorsk Vitenskapsakademi (NNVA), Tromsø forskningsstiftelse (TFS) og UiT Norges arktiske universitet (UiT).
- Prisbeløpet er initielt på 2 MNOK og både prispenger og administrasjons- og arrangementskostnader dekkes i utgangspunktet gjennom tildeling fra TFS basert på gave fra Trond Mohn.
- Prisen utlyses internasjonalt. Foreslåtte kandidater vurderes av en vitenskapelig komité bestående av fem internasjonalt anerkjente forskere - internasjonale og norske. Den vitenskapelige komiteen oppnevnes av en styringskomité bestående av tre representanter fra UiT (oppnevnt av rektor på fullmakt), to representanter fra NNVA (oppnevnt av NNVAs styre), og én representant fra TFS (oppnevnt av TFS' styre). Én av UiTs tre representanter skal være den til enhver tid sittende rektor, og vedkommende skal inneha vervet som leder av styringskomiteen. Ved eventuell stemmelikhet har styringskomiteens leder dobbeltstemme. Styringskomiteen treffer endelig vedtak om tildeling av Mohn-prisen.
- Prisen støtter et viktig strategisk fokusområde for UiT og vil styrke UiTs profil som en sentral aktør innen Nordområdeforskning/arktisk forskning nasjonalt og internasjonalt.
- Prisen deles ut hvert annet år, fortrinnsvis i forbindelse med Arctic Frontiers-konferansen 3. uke i januar.
- Statutter for prisen er beskrevet i vedlegg til dette dokumentet.

Bakgrunn

Det finnes en rekke internasjonale og nasjonale priser som deles ut til fremragende forskere innenfor et definert fagområde. Nobelprisene er de mest prestisjetunge. I Norge finnes Abel-prisen, Holberg-prisen og Kavli-prisen som de tre mest prestisjetunge. Det norske vitenskapsakademi forvalter Abel-prisen og Kavli-prisen, Holberg-prisen forvaltes av UiB, og Kunnskaps-departementet er tungt inne i alle prisene. Samtlige prisutdelinger er store begivenheter som dekkes av media nasjonalt og internasjonalt. Kort oppsummering av Abel-prisen, Holberg-prisen og Kavli-prisen i vedlegg til dette dokumentet.

Hvorfor en nordområdepris?

I over 100 år har det vært drevet nordområdeforskning i Tromsø. I snart 50 år har forskningsmiljøene i Tromsø vært ledende i forskning på natur og levekår i Nordområdene. UiT Norges arktiske universitet (UiT) har en helhetlig tilnærming til utdanning, forskning og kunnskapsutvikling i og for nord. Denne innsatsen har også styrket UiTs rolle i internasjonal forskning. Et direkte resultat av denne innsatsen er at Tromsø i dag er et internasjonalt tyngdepunkt innen Nordområdeforskning/arktisk forskning. I 2013 ble Tromsø også valgt som permanent sete for Arktisk Råds sekretariat, og senere har også sekretariatet for Arktisk økonomisk råd og Arktisk råds urfolksssekretariat etablert seg i Tromsø.

Den internasjonale interessen for Arktis er i vesentlig grad motivert av de rike naturressursene i regionen. Et dristig anslag er at inntil 25 % av verdens olje- og gassreserver finnes her. Regionen har rike forekomster av verdifulle metaller i ulike bergarter. Arktis har verdens største hvitfiskbestand som gjennom internasjonale avtaler er regulert på et bærekraftig nivå. Pelagiske arter forvaltes innenfor velregulerte og bærekraftige system i regionen. Det gjelder også lokale fiskestammer i fjordområdene og i vassdragene i innlandet. Flere steder danner lokale fiskeressurser grunnlaget for tradisjonelle levevis. De siste årene har det vært sterk vekst i oppdrett og sjømatproduksjon Nord-Norge og det forventes ytterligere vekst i årene som kommer. Regionen har gjennom denne utviklingen fått økt strategisk og økonomisk interesse nasjonalt og internasjonalt.

Reindrift, jordbruk og småskala fiske er viktige næringer i urfolkssamfunn i hele den arktiske regionen, som har rike urfolkstradisjoner der tradisjonelle levemåter fortsatt har en sterk stilling. Nordområdene rommer en rik flora av urfolksspråk. I det samiske samfunnet alene snakkes flere ulike dialekter og språk. Flere av urfolksspråkene i Arktis hører til blant de mest truede språk i verden. Økt internasjonalt fokus på Nordområdene aktualiserer behovet for større oppmerksomhet mot levekår og framtidsutsikter for befolkningen i hele regionen. Store landområder i Arktis er under ulike nasjonalstaters jurisdiksjon, men rent folkerettslig har flere av urfolksgruppene forvaltningsretten til store fastlandsområder gjennom lang tids bruk. Dette bidrar til interessekonflikter - særlig knyttet til utnyttelse av naturressursene. I årene som kommer er det ventet at konfliktpotensialet vil bli større, snarere enn mindre.

I denne situasjonen er det viktig at forskningsmiljøene ser helhetlig på fremtiden til regionen. Urfolkssamfunn med sin særegne historie og tradisjon med å høste sårbar natur i

Nordområdene utgjør en viktig del av den arktiske regionens identitet. I flere av de internasjonale forskningsmiljøene som er opptatt av klimaendringer samarbeider forskere med utøvere av tradisjonelle livsformer. Slik forskning foregår i hele det sirkumpolare nord, og det er økende internasjonal interesse for denne forskningen. Moderne forskningsmiljø innenfor teknologi, medisin, jus, samfunnsvitenskap og humaniora som setter dagsorden er sentrale premissleverandører i det moderne globale samfunn. Vekst og utvikling i den arktiske regionen forutsetter at vitenskapssamfunnet er lydhørt overfor andre kunnskapstradisjoner i nord.

UiT er en ledende kunnskapsinstitusjon i det sirkumpolare nord, og er som sådan en av de sentrale premissleverandørene nevnt over. UiT har også en uttrykt ambisjon om å videreutvikle sitt fokus og sin innsats for økt kunnskap om klima, miljø, natur og folkeliv i nordområdene. Universitetet hører hjemme i regionen og har et komparativt fortrinn i arbeidet med å utvikle ny kunnskap med høy relevans både for nordområdene og for det internasjonale samfunnet. Dette er en innsats som utøves i tett samarbeid med flere av de øvrige forskningsmiljøene i Tromsø.

Academia Borealis Nordnorsk Vitenskapsakademi (NNVA) har fremtredende forskere fra UiT blant sine medlemmer. Disse medlemmene representerer et tverrfaglig og internasjonalt profilert vitenskapsmiljø, og NNVA representerer derfor et samlet faglig tyngdepunkt med forankring i UiTs samlede virksomhet. NNVA har også nært samarbeid med de andre norske vitenskapsakademiene.

Tromsø forskningsstiftelse (TFS) ble opprettet av Trond Mohn den 28. mars 2007. Stiftelsen har som formål å støtte forskning og forskningsfremmende tiltak ved UiT. TFS deler ut penger til rekruttering av yngre toppforskere, til infrastruktur, og til rettede satsinger mot eksisterende infrastruktur.

NNVA, TFS og UiT representerer samlet en velegnet kompetanse til å administrere og dele ut en internasjonal pris for fremragende forskning relatert til Nordområdene.

Synliggjøring - en pris som bidrar til internasjonal oppmerksomhet om Arktis

Det er viktig for NNVA, TFS og UiT å markere sitt særlige ansvar for den arktiske regionen. Et sentralt bidrag for å synliggjøre dette ansvaret vil være å opprette en internasjonal og prestisjetung pris for forskning og faglig innsats i Nordområdene. Prisen må bidra til å artikulere det særegne ved Arktis og dessuten være en høyt verdsatt påskjønnelse til en person eller et forskningsmiljø som gjør det. En slik pris vil kunne påvirke dagsorden i den internasjonale forskningen i Arktis. Sentrale framtidige utfordringer og verdier for nordområdene må derfor innarbeides i statuttene for prisen og kriteriene for tildelingen.

En internasjonal Nordområdepris bør ikke ensidig belønne forskning som springer ut av den arktiske regionen, men den bør likevel ha høy relevans for utfordringer i Nordområdene. Den bør ha en klar internasjonal profil og stor faglig spennvidde med et internasjonalt snitt på aller høyeste nivå.

For NNVA, TFS og UiT vil prisen være en anledning til å markere deres posisjon i det internasjonale samfunnet. En prestisjetung pris med høy internasjonal profil vil være en viktig markering av de tre institusjonenes ansvar som nordområdeaktører. En høyt profilert prisutdeling vil være en anledning for forskningsmiljøet i Tromsø til å rette internasjonal oppmerksomhet mot utfordringer og kryssende interesser mellom nordområdesamfunn og verdenssamfunnet.

Sist, men ikke minst, ønsker NNVA, TFS og UiT å markere det betydelige bidraget Trond Mohn har ytt til forskning og forskningsfremmende tiltak ved UiT ved å knytte Mohn-familiens navn til prisen. Henrik Mohn regnes som grunnleggeren av norsk meteorologi, han sørget for å utstyre en rekke polarekspedisjoner (blant dem Nansens Fram-ferd) med meteorologisk utstyr og var den første direktøren ved Meteorologisk institutt. Han var også grandonkel til Trond Mohn. Både familietilknytningen, og det forhold at Henrik Mohn var en pionér innen fagfelt som er helt sentrale i vår forståelse av prosesser i Nordområdene, gjør at NNVA, TFS og UiT ser det som naturlig å gi en internasjonal pris for fremragende forskning relatert til nordområdene navnet Mohn-prisen.

Økonomi

Som det fremgår av protokoll fra Tromsø forskningsstiftelses styremøte 13. september 2016 stiller TFS 30 MNOK til disposisjon til Mohn-prisen. Med et prisbeløp initielt satt til 2 MNOK, og administrasjons- og arrangements-kostnader på inntil 1 MNOK per utdeling, og med prisutdeling hvert 2. år, betyr dette et tidsperspektiv på (minst) 20 år for Mohn-prisen.

Universitetsdirektørens vurdering

En internasjonal pris for fremragende forskning relatert til Nordområdene, vil bidra til å fremme sentrale strategiske målsettinger for UiT, den vil gi økt nasjonal og internasjonal synlighet for problemstillinger som er sentrale for den videre utviklingen i Nordområdene, og den vil være et konkret uttrykk for Tromsø-miljøets takknemlighet overfor Trond Mohn og de enestående bidrag han har ytt til forskning og forskningsfremmende tiltak ved UiT.

På denne bakgrunn anbefales det at universitetsstyret vedtar etablering av *Den internasjonale Mohn-prisen for fremragende forskning relatert til Nordområdene* ("Mohn-prisen") i samarbeid mellom Academia Borealis Nordnorsk Vitenskapsakademi (NNVA), Tromsø forskningsstiftelse (TFS) og UiT Norges arktiske universitet (UiT).

Det anbefales at første utdeling skjer i forbindelse med UiTs 50-årsjubileum - dvs. i 2018, og at universitetsstyret fastsetter Mohn-prisens statutter som foreslått i vedlegg til dette saksfremlegget.

Odd Arne Paulsen

fung. universitetsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og krever ikke signatur

Saksbehandler: Geir Gotaas